

ИВАН Б. ПОПОВИЋ

НЕКЕ ПРОСТОРНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ВИКЕНД НАСЕОБИНЕ „РУДАРЕВО” КОД ВЕЛИКОГ ГРАДИШТА

Прилог проучавању бесправне викенд изградње у Подунављу

Вишедисциплинарна изучавања нашег Подунавља чине мању научну библиотеку у којој су, између осталог, заступљена географска и туризмолошка разматрања. Нека од њих односе се на мањи део Подунавља западно од Бердапског сектора Дунава. Овај крај је у најновије време обухваћен (Група аутора, 1987) и кроз *апликативна географска истраживања* комуне Велико Градиште.

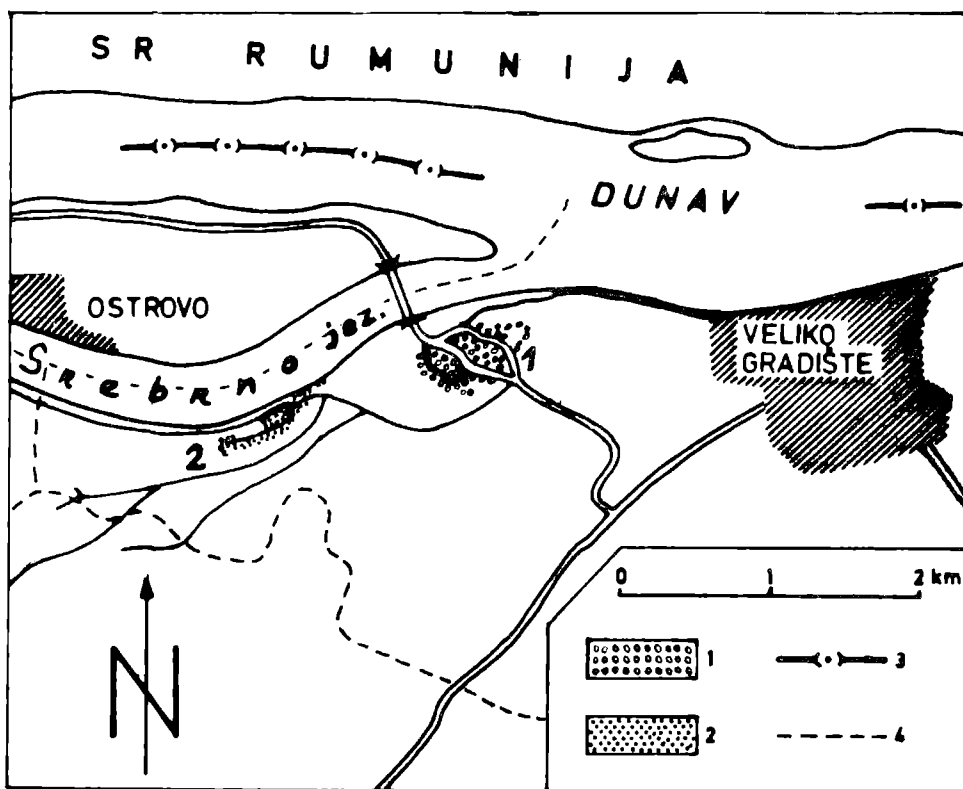
О викенд објектима у овом простору само је успутно саопштавано. Конкретније је испитивана (И. Поповић, 1987) викенд изградња анализом њених основних обележја на територији општине Велико Градиште. Приказане су најпре њене локације, а затим легалан и бесправан начин развоја. Указано је и на елементарну инфраструктуру и уобичајено функционисање оваквих насеља и насеобина, па се и тако допринело познавању географске стварности поменуто општине.

У представи основних црта викенд градње великоградиштанске комуне *нису образлагана просторна обележја њених локалитета*. Имајући то у виду и уважавајући најновија настојања ка тематском изучавању викенд изградње, усмерили смо труд на разматрање важних просторних карактеристика викенд насеобине „Рударево” код Великог Градишта. О таквим одликама није било речи ни када је о њој излагано у оквиру тумачења бесправне викенд градње у Подунављу (2). То је солидан разлог за ближе приказивање поменутих особина насеобине, образоване од разноликих викенд објеката који су подизани или монтирани на приватном поседу.

Рецензенти: Др Живадин Јовичић, Београд и Др Стеван Станковић, Београд.

Положај. — Викенд насеобина „Рударево“ је смештена у источном делу градиштанског ерозивног проширења у композитној долини Дунава. Пошто се насеобина пружа напоредо са обалом ранијег рукавца Дунава (*Кисељевског Дунавца*), односно садашњег Сребрног језера, она је западно од Великог Градишта (3) и југозападно од викенд насеља „Багремар“. Од њега је удаљена 2,2 км, а од центра града троструко више — 6,7 км. Али, како јој је градска периферија ближа (4,5 км), то је и разумљиво да има приградски положај (*Ск. 1*). Услед овакве локације она је у северозападном крају катастарске општине Велико Градиште. То није случај са сличним локалитетима бесправне викенд изградње, пошто су исти удаљенији од града и налазе се у другим катастарским општинама.

Ск. 1. — Приградски положај викенд насеобине „Рударево“. 1. Викенд насеље Багремар — легална викенд градња, 2. Викенд насеобина „Рударево“ — бесправна („дивља“) викенд изградња, 3. Државна граница и 4. Граница катастарских општина.

Повезан друмским комуникацијама са даљом околином, овај појас Сребрног језера је постао доступнији градским насељима Подунавља. Зато се сматра да се и ова викенд изградња одликује повољнијим сао-

браћајним положајем (2). Томе је допринела и непосредна близина Ђердапске магистрале којом се одвијају туристички токови кроз Подунавље (2; 5).

Природне одлике. — У топографском погледу насеобина је положена на приобалним солским теренима који су северно од нижег земљишта (65,8 — 66,3 м). Отуда је она на песковитом приобаљу (69,7 — 70,5 м) *језера*, које је раније служило као одбрамбени насип (4). Такви приобални терени прелазе у ниже, алувијално, земљиште којим доминира топоним Рударево. Дакле, викенд насеобина је лоцирана у приобалном појасу Сребрног језера, а прозвана је „Рударево“ по најближем топониму.

Раније је солски рељеф био изразитије заступљен у приречном делу алувијалне равни Дунава. Заправо, онда се неконсолидована пешчана маса умногоме кретала услед јаке кошаве и других ветрова. Као врло мобилна узроковала је претежну оголићеност ширег обалског терена. Само по обалском одсеку ондашњег Дунавца (садашњег Сребрног језера) била је жбунаста и дрвенаста вегетација (5).

Ради ублажавања штетног дејства ветра приобаље је пошумљавано понајвише *багреним садницама*. То је обављено у мањој мери средњом међуратног периода, а знатно више по ослобођењу (5). Мада су се састојине спорадично проредиле приватном сечом, ипак су се оне одржале, не само као главна особеност вегетације, него и *уочљива просторна црта* викенд насеобине „Рударево“.

Развој и изглед насеобине. — За разлику од сродних викенд грађњи у ужој Србији, посматрана насеобина је врло млада, јер се у просторној физиономији поглавито образовала током трогодишњег периода од 1980—1982. године. Иначе, први викенд објекти су овде саграђени нешто раније, тј. почетком 1978. године (6). Тада је у суседном викенд насељу „Багремар“ извршен откуп плацева који су били ближи Сребрном језеру и на равнијем терену. Ова, испланирана, продаја „друштвених плацева“ није удовољила свим пробирљивим захтевима заинтересованих, па су они били упућени да сличне парцеле потраже на теренима „Рударева“ (6).

У простору „Рударева“, и шире уз Сребрно језеро, као и близу Великог Градишта — земљиште је увек било у приватном власништву. Ослобођено претходно плаћене поуде ограниченог обима такво земљиште је постало привлачно за изградњу кућа за одмор и рекреацију. Подложни куповини, приватни поседи су парцелисани и, са увећаном трајњом — без тешкоћа продавани и припремани за подизање или монтирање викенд објеката. *Приватно власништво над земљиштем* је доста допринело иницирању викенд градње на означеној локацији. Поред тога оно је каналисало правце њеног територијалног ширења, па се са правом може уважити као *значајнија социо-економска одлика простора*. Приватни посед је, дакле, не само један од непосредних узрочника појаве викенд изградње, већ и пресудни чинилац њеног развоја.

У просторном убличавању овакве викенд градње нису учествовали одговарајући друштвено-управни фактори и то је узроковало ос-

лабљену организацију њене урбанизације. Најбоље је ово исказано инфраструктуром „Рударева“, пошто је она била а и сада је препуштена индивидуалном нахођењу „викендаша“. Управо, и овде су изостале њихове заједничке активности на целомитом инфраструктурном снабдевању свих викенд објеката. Зато је ту изражен *нижи степен организације инфраструктурног опремања објеката*, па је и разумљиво што се њихово просторно уобличавање третира насебином (7). Ово је уколико исправније, уколико је познато да су ту викенд објекти подизани или монтирани на бесправан начин и без икаквог плана, тј. потпуно стихички. Не постоји просторни план општине Велико Градиште, иако је то законска обавеза. У циљу даљег организованог развоја туризма на Сребрном језеру изван сектора „Багремар“, тек је иницирана израда „*Просторног плана подручја Сребрног језера*“. Закашњење у доношењу ових планских докумената може се донекле правдати недостатком материјалних средстава, пошто ова комуна спада у привредно недовољно развијене у Србији.

Сл. 1. — Просторна физиономија средишњег дела викенд насеобине „Рударево“ (Снимци: И. Б. Поповић, 19. марта 1986. год.)

Када је реч о земљишту, односно викенд плацевима, ваља нагласити да се они у насебини пружају и з р а з и т о л и н е а р н о, у четири паралелна низа. Тако, због непосредне близине обалског одсека Сребрног језера, односно суженог простора друштвеним земљиштем, само пет (или 8,77%) парцела се налази у првој линији његовог пружања. Међутим, највише их је — као што је и приказано у таб. 1, у четвртој линији простирања, јер је ту смештено 26 (или 45,61%) парцела односно

скоро свака друга парцела ове викенд насеобине, због највеће густине изграђених објеката. Услед ове континуиране и преко 500 м дуге линије плацева, *насеобина има прилично издужен облик пружања* који захвата обалске терене од аутокампа према западу (9). То чини њено посебно просторно обележје којим је умногоме одређено територијално обухватање викенд изградње „Рударево”.

Таб. 1. — Број и укупне површине плацева према линеарном простирању у 1986. години (6; 8)

Л и н и ј е пружања парцела	П а р ц е л е		Површине парцела у арима		Просечна површина парцела у арима
	Број	%	Број	%	
Прва линија	5	8,77	9,25	4,20	1,85
Друга линија	13	22,81	68,56	31,10	5,27
Трећа линија	13	22,81	37,23	16,89	2,58
Четврта линија	26	45,61	105,38	47,81	4,05
Викенд насеобина „Рударево”	57	100,00	220,42	100,00	3,86

Услед неједнаке парцелизације приватних посела у поменутој насеобини су различите површине викенд парцела. Њихове величине су биле одређене у зависности од ондашњих нахођења „викендаша”. Зато је и схватљиво што су им површине неједнаких димензија; крећу се од непуног ара па до таквих чије су одреднице и шест пута веће (Ск. 2). Просечна површина плаца у насеобини износи — према таб. 1., 3,86 ара и она је у пола мања од просечне површине (8,0 ари) викенд парцеле у Србији (5).

Гледано по линијама пружања просечна површина плацева је најмања у првој линији простирања парцела — износи 1,85 ар, због ограничености насипом, на једној, и обалском линијом, на другој страни. У другој линији простирања парцеле су у просеку највеће — 5,27 ари, потом у четвртој — 4,05 ара и трећој линији — 2,58 ара. Дакле, у насеобини су понајвише присутне *мале површине викенд окућница* и оне ретко где премашују њихову просечну величину од 3,86 ара. Такав случај није у суседном викенд насељу „Багремар”, јер у њему преовладава приметна уједначеност плацева већих површина (6 ари). Уситњеност плацева у насеобини „Рударево” изазвана је ограниченом понудом а великом тражњом. Осим тога, на викенд изградњу нису деловали друштвени регулативи, па је то довело до бесправног подизања или монтирања разноликих викенд објеката. Како су они претежно присутни на плацевима мањих површина, овим је окарактерисан читав простор викенд насеобине „Рударево”.

Иако су неплански саграђени викенд објекти су, пратећи пружање парцела, тако „поређани“ да у географској стварности имају претежно праволинијски распоред (Ск. 3). Укупно их је 56, а могу се разделити у шест врста у зависности од изгледа, грађевинског материјала и нивоа изградње. Притом су узете у обзир неке разлике и сличности таквих викенд објеката, што је и представљено у таб. 2.

Од укупно 56 викенд објеката, 30 (или 53,79%) је грађено од тврдог материјала, од чега је 21 објекат (37,51%) завршен. Интересантно је да је чак 20 објеката (или 35,71%) у целости саграђено од дрвета, мада у близини нема одговарајуће дрвне грађе (облице и полуоблице); овакви објекти су малих димензија и приземни, а не уклапају се у физиономију простора. Дакле, у скоро трочетвртинској већини (41 или 73,22%) викенд објеката насеобине може се удобно проводити викенд боравак.

Таб. 2. — Број викенд објеката по врстама у 1986. години (6; 9)

В Р С Т Е викенд објеката	ВИКЕНД ОБЈЕКТИ	
	Број	%
1. Започети викенд објект од тврдог материјала (само темељ)	7	12,51
2. Полусаграђени викенд објект од тврдог материјала	2	3,57
3. Потпуно изграђен викенд објект од тврдог материјала	21	37,51
4. Викенд објект од дрвене грађе (Брвнара од облица и полуоблица)	1	1,78
5. Ауто и друге приколице као покретни викенд објекти	5	8,92
6. Викенд објект од дрвене грађе обложен дрвеним полуоблицима	1	1,78
Викенд насеобина РУДАРЕВО	56	100,00

Према теренским испитивањима, скоро сваки девети „викенд“ објекат (7 или 12,51%) није још у функцији (9). До сада су само изграђени темељи, а неизвесно је и када ће им се наставити градња. Важно је навести да је у овој насеобини постављено и пет (или 8,92%) аутоприколица које су донекле „утемељене“ да би функционисале као викенд објекти. Пошто се ретко где могу сусрести у толиком броју ис-

те приколице посебно обележавају насеобину, без обзира што нису тако упадљиве у простору. У преостала „викенд-здања” уобрајају се два полусаграбена објекта, као и један што је завршен од класичног грађевинског материјала а обложен дрвеним полуоблицама.

Наглашена *разноврсност* викенд објеката јасно показује да је њихова упадљива разноликост до те мере присутна да је постала *најглавниј* просторна карактеристика ове насеобине. С обзиром да постојећи „празни” плачеви могу да потенцирају даљу изградњу викенд објеката, највероватније ће њихова хетерогеност и надаље остати најважније просторно обележје викенд насеобине „Рударево”.

Сл. 2. — Низ монтираних викенд објеката од обрабеног дрвета, са окућницама, у југозападном делу викенд насеобине „Рударево” (Снимци: И. Б. Поповић, 24. марта 1986. године).

Потреба заштите простора. — Изборна куповина приватног земљишта омогућила је неким „викендашима” да олако саграде (монтирају) викенд објекте и на самој обали Сребрног језера. Реч је о малим, „дрвеним” објектима чије су „окућнице” углавном на обалском одсеку. Са таквим размештајем све „обалске окућнице” припадају првопоменутој линији пружања парцела у насеобини. У овом низу плацева, односно на обалском одсеку, „постављено” је пет викенд објеката, те је обала Сребрног језера, као опште народно добро — у приличној мери приватизована. Она је ту и естетски нарушена, како због њихове неумесне локације, тако и услед „одсуства устаљене обалске физиономије кроз непосредни природни контакт језерске воде и обалских одсека” (2, 14).

Незаконито присвајање овог дела обале Сребрног језера је, по нашем знању, изразита специфичност викенд насеобине „Ру-

дарево". Оно је, уједно, и најнегативнија последица изградње њених објеката. Оваква *бесправна привитизација обале* се ређе сусреће у Подунављу, али то не значи да се она мора третирати само у оквиру заштите природне средине, него и у просторном планирању овог дела територије великоградештанске комуне (10).

Сл. 3. — Локације „обалских“ викенд објеката у првом и део „воденог огледала“ Сребрног језера у другом плану (Снимци: И. В. Поповић, 22. марта 1986. године).

Завршна разматрања. — Викенд насеобина „Рударево“ са 56 разноврсних објеката чини око 16% свих викенд објеката на територији општине Велико Градиште. У односу на суседно викенд насеље „Багремар“, које је грађено организовано под строгим контролом друштвене регулативе и са прикладном инфраструктуром, „Рударево“ је *типичан пример „дивље“ градње на стихијски начин*. Зато је и дошло до угрожавања обале и естетског нарушавања приобалног пејзажа Сребрног језера. У том смислу треба предузети мере да се „обалски“ и привремени (аутоприколице, хладњаче) објекти уклоне, како би се увећали естетски квалитети простора. Ради повећања угодности викенд боравка, преостале објекте би требало опремити макар са оном инфраструктуром (водовод, канализација, електрична енергија) која је најнеопходнија. Будући развој туризма у целини на приобалном простору Сребрног језера поставља као императив израду одговарајуће планске основе, што подразумева уклапање и комплетирање ове насеобине у савремену викенд изградњу.

1. Група аутора: *Апликативна географска истраживања комуне Велико Градиште*; Зборник радова, књ. 41 (у припреми за штампу); Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ; Београд; 1988.
2. Иван Поповић: *Основне одлике викенд изградње на територији општине Велико Градиште*; Ручопис (стр. 1—18); Београд; 1987.
3. *Топографска карта* — Лист Тополовик, Велико Градиште; Р 1 : 25 000; Војногеографски институт; Београд; 1978.
4. *Топографска карта* (Обрасци теренских облика у Југославији, прилог 7), Део секције В. Градиште; Р 1 : 100 000; Војни Географски Институт; Београд; 1930.
5. Иван Поповић: *Друштвено-географске особености викенд насеља „Багремар“ код Великог Градишта*, Прилог подробнијем познавању приградске викенд изградње у Подунављу; Ручопис (стр. 1—29); Београд; 1987.
6. Иван Поповић: *Теренске забелешке*; Ручопис (стр. 1—12); Лична архива И. Б. Поповића; Београд; 1986., 1987.
7. Михајло Костић и Иван Поповић: *Теренске белешке о друштвено-географском испитивању Савинца*; Ручопис (стр. 1—6); Лична архива И. Б. Поповића; Београд; 1983., 1984.
8. Катастар земљишта (број и површине парцела) за период 1971—1986; Општинска геодетска управа; Велико Градиште; 1986.
9. *Приближна скица размештаја викенд објеката у потезу „Рударева“*; Општинска геодетска управа; Велико Градиште; 1987.
10. Радован Ршумовић: *Просторне целине општине Велико Градиште са предлогом мера за економско унапређење*; Ручопис (стр. 1—20); Архива рукописа Р. Ршумовића; Београд; 1987.

Посебна напомена: У тексту нису директно цитирани подаци који су сакупљени на терену предусретљивошћу појединаца: *Станмира Селаковића*, председника Туристичког савеза општ. Велико Градиште и *Живанка Миливојевића*, геодетс. техничара Општ. геодетске управе. Аутор се напред поменутих и на овај начин најлепше захваљује.

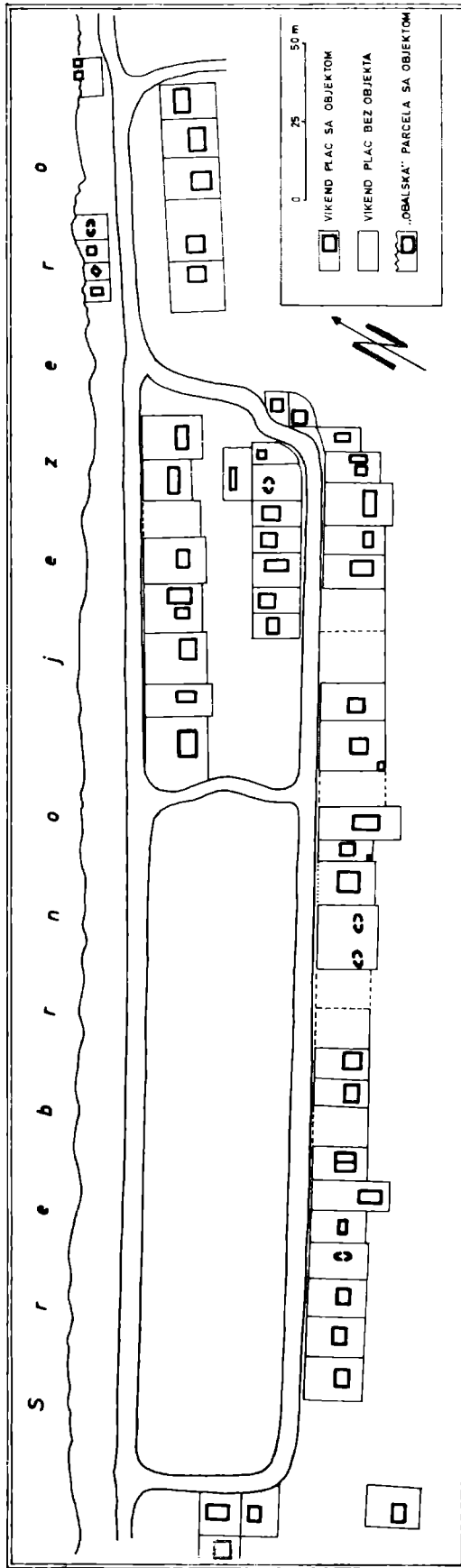
IVAN B. POPOVIC

QUELQUES CARACTÉRISTIQUES SPATIALES DE L'AGGLOMÉRATION DE
WEEK — END "RUDAREVO" PRÈS DE VELIKO GRADIŠTE

Une contribution à l'étude de l'édification illégale des maisons des
week-end dans la région danubienne

Dans le travail on a exposé d'abord la situation géographique de l'agglomération de week-end dite "Rudarevo". Ensuite ont été présentés les facteurs naturels les plus importants de son apparition et développement. Il a été analysé l'aspect de l'agglomération en présentant le nombre et la structure des emplacements pour la construction des maisons de week-end. On a fait ressortir la disposition de l'agglomération en file le long du Lac d'Argent. On a particulièrement traité la disposition des objets de week-end "riverains" à cause de l'appropriation illégale de la rive en tant que bien national commun et on a fait ressortir le besoin de la protection de l'espace.

Avec 56 objets variés "Rudarevo" représente l'exemple d'un "bidonville" typique qui sera bientôt transformé et insérée dans l'espace riverain du Lac d'Argent comme centre de tourisme possible.

Ск. 2. — Правозлицијски распорео плацева (са локацијална објеката) у викенд насеобини „Рударско“ — стање почетком 1987. године (У приближној сразмери скица је премејена у Општинској геодетској управи В. Градишта).

